

Әдебиетлар

1. Новиков А.Б. Словарь перифраз русского языка (на материале газетной публицистики). – Москва: Русский язык Медиа, 2004. 352-б.
2. Пирнязова А.К. Каллибекова Г.П. Журналист дәретіўшилигинде перифразалардың хызметі. *Ilim hám jámiyet*. – Нөкіс: 2023, № 2. 80-83-б.
3. Шомасудов А, Расулов И, Қўнғуров Р, Рустамов Х. Ўзбек тили стилистикаси. -Тошкент: «Ўқитувчи», 1983, 243-244-б.
4. Ахмадова У.Ш. Публицистик услуб перифразаси хусусида. Бухора давлат университети Илмий ахбороти. № 2. 2017. 96-101-б.
5. Ахмадова У.Ш. XXI аср публицистик перифразалари. Педагогик маҳорат. № 2. –Бухоро: 2018. 213-216-б.
6. Қодирова З. Перифраза – образли идрок маҳсули. *Ilim sarshashmalari*. № 10. -Урганч: 2019. 54-57-б.
7. Бекбергенов А. Қарақалпақ тилиниң стилистикаси. -Нөкіс: «Қарақалпақстан», 1990. 82-б.
8. Пирнязова А.К. Қарақалпақ тилиндеги перифразалар. // Хаял-қызлардың илимдеги орны (2008-жыл «Жаслар жылы»на бағысланады) Республикалық илимий-әмелий конференция материаллары. –Нөкіс: 2008. 55-56-б.
9. Оразымбетова З. Қарақалпақ күнделикли баспасөзи тилиниң стильлик өзгешеликлери. -Тошкент: «Hilol Media», 2019. 51-52-б.

РЕЗЮМЕ. Мақола ифодали воситалардан бири – перифразаларни таҳлил қилишга бағишланган. Газета матнларида ишлатиладиган перифразаларнинг таснифи тузилган.

РЕЗЮМЕ. Статья посвящена анализу одного из образно-выразительных средств – перифразам. Сделана классификация перифраз употребленных в газетном тексте.

SUMMARY. The article is devoted to the analysis of one of the figurative and expressive means - periphrases. A classification of periphrases used in newspaper texts has been made.

Әдебиаттану

A.DABILOV'TIN «BAHADIR» DASTANINDA FOLKLORLIQ MOTIVLER

E.Allanazarov – filologiya ilimleriniñ kandidati

Ўјинияз атиндағи Нөкіс мамлекетлик педагогикалиқ институт

Tayanch so'zlar: doston, milliy epik folklorlik an'ana, folklor, landshaft poeziya, kompozitsiya.

Ключевые слова: дастан (эпос), национально эпические традиции фольклора, фольклор, ландшафтная поэзия, композиция.

Key words: dastan (epos), national epic traditions of folklore, folklore, landscape poetry (Nature Poetry) composition.

Folklor – ruwxıy azıqlanıwdıń mádeniyatın eń áyyemgi hám ayırıqsha túri bolıp, ata-babalarımız onnan tálim-tárbiya barısında mektep sıpatında paydalangan.

Ilımpaz F.I.Buslaevtıń pikiri boyınsha – onıń nátiyjeli tásirinen insannıń besikten qábirge shekemgi pútkil ómir ağısına xızmet etti, - dep kórsetedi.

Motiv (latin. movere-aydaw, jılıtıw) – insańa baha beretuǵın, sonıń menen birge onıń iskerligi vektorın belgileytuǵın materiallıq obyektlerdi ulıwmalastırıw. Tema motivtı ózine tán bolǵan sezimler sıpatında qabıl etedi. Bul shaxs ózine jaǵımlı halatta bolǵanda unamlı bolıwı múmkin yamasa adamnıń kútkenindey bolmaǵanınan narazı bolsa, unamsız bolıwı múmkin. "Motiv" terminı kóbinese maqset hám mútajlıq ushın sinonim retinde qollanıladı, biraq bul sinonimlestiriw nadurıs. Mútajlıq-bul adamnıń hár qanday qolaysızlıqtı saplastırıwdı qálewı, maqset bolsa motivtıń talaplarına juwap beretuǵın temanı tańlaw procesi bolıp tabıladı. Misalı, ashlıq -bul mútajlıq, onı qanaatlardırdıwı qálewı - bul maqset hám tema tartılǵan tamaq - bul motiv [1:67].

Folklorlıq motivler jazba dástanshılıqta hám basqa da shıǵarmalarda kórkem sóz sheberleri tárepinen sol dáwirdegi kórkemlik, tuwra ortalıǵın jaratıw ushın arnawlı túrde qollanıladı. Solay etip, folklorlıq motivler qaraqalpaq jazba ádebiyatınıń kóplegen dóretpelerinde qollanııp, kórkem sóz sheberiniń pikirine muwapıq óz rolin atqaradı. Folklorlıq xalıq dóretywshiliginin elementleri erte dáwir atmosferasın jaratılıwı, onıń tuwrıdan-tuwrı dawamı bolıwı, qaharmanlardıń dúnyaǵa kózqarasınıń ózine tán ózgesheliklerin kórsetiwı múmkin. Kórkem kontekstlerinde folklorlıq elementler qansha kóp bolsa, shıǵarma qaharmanı adamlarǵa sonsha dárejede jaqınlasadı, allegorikalıq formada avtorıń qandayda bir sebepten muwapıq tuwrıdan-tuwrı ańlatıwdı qálemegen ishki pikirın jetkeriwden ibarat bolıp tabıladı.

Insannıń ruwxıy, mádeniy turmısınıń hár qıylı aǵısları sáwlelengen folklor tariyxındaǵı motivlerdi kórkem jazba ádebiyatın tiykarı, fundamenti sıpatında xızmet etip onnan kórkem sóz ustaları Nawayı, Pushkin, Berdaq, Ajiniyaz, Abbas shayı, Sadıq shayı, T.Jumamuratov hám t.b. lar qusaǵan kórkem sóz sheberleri óz jazba dástanlarına tiykar etip alǵan. Obraz dóretywde, ideya, payda etiwde ózleriniń

jeke dástanlarında mazmunlı paydalangan hám jańa qaharmanlar obrazların payda etken.

Kórkem jaba dástannıń qalıplesiwinde folklorlıq shıǵarmaların roli, motivleri qollanııp, ásirese jasların dúnya tanımalıǵın qalıplestiriwde ayırıqsha mektep bolǵanlıǵın belgili lingvist ilımpazlar N.A.Gvozdev, S.E.Efimov, V.V.Vinogradov, E.Berdimuratovlar da moyınlaydı. Ásirese folklorlıq shıǵarmalar jasların óz milletiniń tariyxı menen, dástúrleri menen, úrp-ádetleri menen tereń tanısıwǵa tiykar bolǵanlıǵın folklorist ilımpazlar N.Dáwqaraev, Q.Aymbetov, Q.Maqsatov, Ə.Paxratdinov, K. Allambergenovlar ayırıqsha maqtanış penen óz miynetlerinde atap kórsetedi [2:82].

Qaraqalpaq folklori erte zamanlardan baslap mın jılıq uzaq dáwirlerdi óz ishine alǵan, folklorlıq motivler hám dástúrge tán qaharmanlıq obrazı real waqıyalar, háreketler menen súwretlengen, kompoziciyalıq qurılısı jaǵınan barlıǵı tegis shıǵarma mazmunın quraytuǵın dástanlar folklorımızda belgili orındı iyeleydi.

Qaraqalpaq álipbesi tildi meńgeriwdeń dáslepki basqısı bolıp, xızmet etse, folklorındaǵı álipbe xalqımızdıń ruwxıy mádeniyatın, milliy ádebiyatın túsiniwge xızmet etedi. Folklorımızǵa, dástanshılıqqa itibar beriw arqalı milliylikti ózlestiriwge erisiledi.

Orta ásirlerde jasaǵan sóz zergerleri sıpatında pútkil túrkiy ádebiyatı áleminiń maqtanışı bolǵan Nawayı, Fizuliy, Ferdausiy, Maqtımqulı, Abay, Kúnxoja, Ajiniyaz, Berdaq shayırlar óz dáwiriniń hám keyingi áwladların danıshpan shayırları mǵilik óshpeytuǵın sózler menen áwladlarǵa násiyatlar jazıp qaldırǵan. Mine, joqarıdaǵı ullı shayırlardıń jolın óziniń tuwma talantı, zeyni, ádebiyatımızǵa degen mehiri menen suwǵarılǵan Abbas Dabılov ta óz dáwiriniń klassik shayı retinde kóplegen násiyat qosıqlar, dástanlar dóretti.

A.Dabılov qaraqalpaq jazba folklorlıq dástúrde rawajlandırıwǵa salmaqılı úles qosqan sóz sheberleriniń biri sıpatında tanıldı. Milliyligimizde ózgelerden ajralıp turatuǵın, xalqımızdıń maqtanışı bolǵan dástanshılıq dástúri tiykarında epikalıq shıǵarma dóretyw arqalı onı taǵı da rawajlandırdı, kórkemlik ózgesheligi menen bayıttı.

Sóz tańlawda, olarǵa kórkem mánilik júklewde óz zamanınıń aldınǵı qatarında bolıp, dástan qatarları insan júreginen orın alıp, tereń tamır jaratıp bara beredi. Belgili

qazaq ilimpazı, kórkem sóz sheberi O. Suleymenov: «Adebiyatta sóz súwreti, sesi, boyaw iyisi bolatuǵını belgili. Bular saqlanbasa shıǵarma sıydam, tásiriz bolıp qaladı, oqıwshını ózine tarta almaydı», - dep pikir bildiredi [1:146].

A. Dabılov “Sen jazsań men de jazayın, ayamayın tildin mayın”, dep dástan qatarların qurı uyqasqa qurmadan birinshiden, folklorlıq dástnanslıq dástúrge súyenip, ekinshiden ózide onı real turmıslıq waqıyalar menen bayıtıwǵa umılǵan hám oǵan erisken.

Professor A. Paxratdinov – dástannın xalıq dástanları motivinde jazılıw sheberligi bolsa, ekinshiden sóz qúdiretinin aśa talant iyesi tárepinen tereń mánide uyqaslıq beriliwı, úshinshiden waqıyalar kompoziciyasınıń iqshamlı, izbe-iz qurılıwı, mánili sóz dizbekleriniń adamdı ózine eriksiz tartıwı. Tórtinshiden shayır tiliniń mayılıǵı qálegen oqıǵan adamdı eriksiz taǵı-taǵı tákirarlap oqıwǵa májbúr etetuǵın edi”, - dep atap kórsetiwı de sózimizdiń ayqın dálili bola aladı.

Xalıq awız eki ádebiyatı biziń anamız sıyaqlı bolsa, onı taǵı da rawajlandırıwshı kórkem sóz ustası boladı, sebebi, bala ata-anadan alıq bolıwı kerek, soǵan juwap retinde, qosıq sózdiń patshası, sóz sarası maqalǵa sadıq halda dástanda obraz jasawda shayır óziniń alıqlıǵın da kórsete alǵanlıǵı menen ajralıp turadı.

Dástanda qaharmannıń (Shınargúldiń) perzentine (Arıslanǵa) násiyatlaw qatarları menen xalıqlıq milliy estetikanı basshılıqqa alǵan, millet turmısına, minezine, psixologiyasına say iqsham katarları menen oqıwshını eriksiz ózine tartadı. Dástannın folklorlıq motivler sıyaqlı hám ózine tán ózgesheligi menen ideyalıq- hám tematikalıq gorizontı óz zamanına muwapıq keletuǵın, xalıqshılıǵında real zaman jırın jırlawı, hár bir sóziniń estetikalıq tásirshenligi poetikalıq qatarı naǵıslarında ózine say ráhbárenligi, didaktikalıq toǵanlıarı ayrıqsha tolıqındıradı.

Miyet palın bilmegenler,
Májlisti bir kórmegenler,
Bası topqa kirmegenler,
Azamat qádirin bilmes.
Baha bermey aq-qaraǵa,
Túspey qarańǵı jıraǵa,
Mútáj bolmay tas shıraǵa,
Gáwhardıń qádirini bilmes.

Keltirilgen qatarlarda miynet túbi ráhát (pal), jámlesip bas qosıw (bası topqa kiriw), jigit qádirin biliw (Azamat qádirin bilmew), jaqsı-jaman parqına barıw (baha bermey aq-qaraǵa), mútájliktiń qádirine jetiw (mútáj bolmay tas shıraǵa), sıyaqlı pikirlerdi násiyatlaw keltiredi.

Bunday qatarlar folklorlıq dástanlarda da, misalı «Alpamıs» dástanında ushırasadı. Misalı, Gúlparslınnıń Alpamısqa tómendegishe násiyatı ayıp turǵanın kóremiz:

Sabır áyle palwan, sabır áyle,
Sabırlı jeter muratqa,
Sabır áylesen raxmet bar,
Biysabır bolsań nálet bar,...
Atıń ozsa, ozdırıp al,
Atıń qalsa bayraqtan,
Arıń qalsa qalmaqtan,
Aq bilektiń kúshi menen,
Aq nayzanıń ushı menen,
Batırılıǵıńı bildirip al,...

Folklorlıq dástandaǵı násiyatlaw menen «Bahadır» dástanındaǵı jol-joba, tuwrılıqqa baǵdarlawshılıq pikirleri únlesip kelip, olar arasında derlik pikir jaqınlıǵı, adamger-shilik, tuwrı sózlik, miynet túbiniń ráhátı qusaǵan mánı jaqınlıǵın sezemiz hám shayırdıń folklorlıq dóretpeler mazmunına, poeziyalıq talǵamlarına qanıq ekenligi ayqın kórinedi.

Garmoniya menen ırǵaq sıyaqlı folklorlıq dástúrge eliklewde kórkem sóz ustaları tábiyatına tán bolǵan folklorlıq dástanda eliklew arqalı onı taǵı da rawajlandırıp, awız eki improvizaciyaadan ózgeshe shıǵarma dóretpi, epikalıq shıǵarmalardaǵı sıyaqlı ózine say mánı-mañızlılıq normaların saqlay otırıp, óziniń dástúriy poeziyalıq ólshemi, bayanlaw sıpatı saqlanıwı shárt qásiyetleri bar bolsa, bulardıń barlıǵı dástanda saqlanǵanlıǵın kóremiz.

Ullı shayırlar xalıq penen xalıqtı, ulıwma xalıqlıq awızeki poetika menen jazba dóretpelerdi jaqınlastıradı, bawılastıradı, sonıń menen birge milletti, xalıqtı tárbiyalaydı. Bahadır dástanında ata-ananıń mehri, júrek sezimi, perzentke degen muhabbatı dástanda qunarlı qatarlar, tórtlikler, utımlı hám tásirli sóz baylanısları, jarasıqlı sóz obrazlılıǵı ushırasadı. Misalı, shayır óz dóretiwshilik talantına súyenip jaratqan dástanında Shınargúldiń balası Arıslanǵa bolǵan ana mehirine názer awdarsaq, poetikalıq qatarlarda didaktikalıq, psixologiyalıq hám filosofiyalıq mánı ólshemleri arqalı óz balası menen birge pútkil jámiyetshilikti tárbiyalawshı pikirlerdi ushıratamız.

"Men aytayın balam Sizge ótinip,
Ómirimniń dawamı keldi jetilip,
Otız tisim on bes jerden ketilip,
Durıslap sheshe almadım bir náhár balam.
Balam shashılıp júre kewlimniń jámi,
Ǵarılıq bir kesel, joq eken emi,
Awzıma pal salsam bilimbés dámi,
Hasla mazası joq bir záhár balam.

Jalgız ózim ot basına sıymasam,
Men kelinsiz ǵarrı jandı qıynasam,
Men seniń pushtıńnan aqlıq súymesem,
Kóklemegen mende bir báhár balam,...

Dúnıyalıq ádebiyattıń iri wákilleri Nawayı, Maqtımqulı, V.Gyugo, A.Pushkin, Abay, Berdaq hám taǵı basqalar qusaǵan ullı kórkem sóz ustaların poeziyasında jarasıqlı, xalıqlıq talǵamǵa múnásip, mánili sheshenlik úlgi erdi kóplesh ushıratamız. Olardıń dóretken shıǵarmalarında túsinigi ápiwayı biraq tásirli nishli, óz xalqınıń til baylıqların, ayrıqshalıqların saylap shanslıp paydalanǵanlıǵı sezilip turadı. Bunday sezimtalıq A.Dabılov dástanında da salmaqılı sóz, bay mánili tásirshenlik, pafosshılıq anıq kórinip turadı. Ilimpaz A.Paxratdinov aytqanıday, - Qosıqtaǵı shıraylı izbe-iz oylar, olardıń uyqasıp keliwı, buwın qatarların sátti shıǵıwı júzikke jarasıqlı qas qondırǵanday bolıp turıwı hár bir oqıwshını tańlandıradı. Bul shayırlıq penen sheshenliktiń ushılasıp keliwinen tiykar bere di. Quday taala inam etken shayırlıq talant sheshenlik, dilwarlıq álemi menen bekkem baylanısqan [2:147].

Dástanda qara sóz ornına jazılǵan terme qatarlardı da sheshenlik (oratorlıq) sheberligi misalına almay ketiw mümkün emes dárejede ekenin aytıwǵa haqılız. Ol termelerdegi sózlerdiń quralıwındaǵı sheberlik óz aldına bir tóbe. Onı ápiwayı qara sóz benen oqıwshıǵa mın qubılıp, jetkergeńni menen shayır jazǵandaǵıday mazmun, ideya ómirinde kelip shıqpaydı. Qayta uyqasıqtıń, sózdiń qurılısınıń bahasınıń pútkilley kemitiń alamız.

Kórkem ádebiyattıń shınayı xalıqshıl wákili bolıwǵa bel baylaǵan A.Dabılov «Bahadır» dástanınıń kórkem poetikası arqalı adam sana sezimin júrekti terbetiwshı qatarlar arqalı oyatıwdı tereń juwapkeshilik penen uǵıman sóz ustası sıpatında turmıs qıyınshılıqların sheshiwdi salmaqılı filosofiyalıq sózleri, pikirleri arqalı real súwretlep bere alǵan sóz sheberi esaplanadı. Sonlıqtan da onıń poeziyası, sonıń ishinde «Bahadır» dástanı milliyliǵı, xalıqshılıǵı, tákirarlanbaslıǵı, bay kórkem poetikası, obrazlılıǵı, tásirshenligi menen, turmıstı kórkem interpretaciyalıq tallap túsindiriń arqalı xalıq júreğinde saqlanadı.

Ádebiyatlar

1. Акимов Т.М. О фольклоризме русских писателей. / Сост. и отв. ред. Ю.Н. Борисов. –Саратов: 2001.
2. Paxratdinov A. Berdaq shayırdıń dástanlıq shıǵarmaları. –Nókis: «Qaraqalpaqstan», 1987.
3. Bekbergenova M. Qaraqalpaq ádebiyatında dástúr, miyraslılıq hám kórkem awdarmanıń ayırım áhmiyetli máseleleri. –N.: «Bilim», 2004.
4. Jarımbetov Q. XIX ásir qaraqalpaq lirikasınıń janrlıq qásiyetleri hám rawajlanıw tariyxı. –Nókis: «Qaraqalpaqstan», 2004.
5. Dabılov A. Bahadır dástanı. 3-tom. –Nókis: «Qaraqalpaqstan», 1972.

REZYUME. Maqolada qoraqalpoq xalq shoiri A. Dabilovning doston yaratishda folkloristik epik dostonlardagi an'anaviy dasturlardan foydalanganligi, an'anaviy dasturlarning realistik hayotiy yangi qirralarini yoritilishi, shuningdek, xalq shoirlari dostonlaridan ruhlanib chuqur filosofik va patriotizmga, ayniqsa xalqlar dostonligiga, real hayotiy turmush tarizi bilan bog'lik tuyg'ularga boy asar ekanligi har tomonlama ilmiy jihatdan talqin qilinadi.

РЕЗЮМЕ. В статье речь идёт об использовании народным поэтом А.Дабилковым в создании дастана «Ханаласлар» традиционных обычаев фольклорных эпических дастанов, об обеспечении реалистических новых граней традиционных обычаев. А также проводится всесторонний научный анализ того, что данное произведение обогащено чувствами, связанными с образом реальной жизни с дружбой народов.

SUMMARY. In the article is analysed the using of traditional customs of folklore epic dastans, showing realistic new verge of traditional customs in creating dastan "Bahadir" by folk poet S. Nurimbetov. And also, is analysed that the given work is enriched the feelings, connected with the image of real life, with people's friendship.

HIKOYALARDA TARIXIY HAQIQATNING AKS ETISHI **Z.M.Amirqulova – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent** *Termiz iqtisodiyot va servis universiteti*

Tayanch so'zlar: tarix, hiko'ya, adabiyot, obraz, mustaqillik, ijodkor, muallif, Mahmud Tarabiy, Mirkarim Osim, Xoji Farrux.

Ключевые слова: история, рассказ, литература, образ, независимость, создатель, автор, Махмуд Тараби, Миркарим Осим, Хожий Фаррух.

Key words: history, story, literature, image, independence, creator, author, Mahmud Tarabi, Mirkarim Osim, Xoji Farrux.

Mustaqillik davri o'zbek hikoyachiligida milliy ozodlik harakatining aks ettirilishi tarixiylikning badiiy asarga singishi yozuvchi ijodiy laboratoriyasining asosiy jihatlaridan biri sanaladi. Ijod jarayoni bu muhim sifatni o'zida mujassamlashtiradi va u ijodkordan katta mahorat talab etadi. Adib tomonidan nafaqat tarixiy shaxslar hayotiga bag'ishlangan, balki qahramonlari ijodiy to'qima mahsuli bo'lgan hikoyalarda ham davr ruhi, hayotning turfa qirralari va ma'lum bir nuqtalariga jiddiy e'tibor qaratiladi. N.Rahimjonov va Q.Ko'baevning "Tarixiy qissalar haqiqat izlaydi" asarida "Badiiy ijodning muhim shartlaridan biri badiiy to'qima. Ijodkor biron-bir asar yaratar ekan, xoh tarixiy, xoh zamonaviy mavzuda bo'lsin, avvalo, hayotiy faktlarni saralaydi; ularni badiiy g'oya atrofida yagona, yaxlit holga keltirib mujassamlashtiradi. Biroq voqea-hodisalar manzarasi, turli fe'l-atvorli odamlar qiyofasi xuddi hayotda kechganidek asarga kiritiladi, tasvirlanadi. Bular yozuvchi fantaziyasining mahsuli bo'lib, u ana shularning hammasiga kitobxonni ishonitirishga harakat qiladi" [7:144].

Shubhasiz, ijodkor har qanday badiiy asarni o'z tafakkuri qamrovida tahlil qiladi va davr voqeligiga ijodiy yondashadi hamda obrazlar galereyasini yaratadi. Badiiy asar ijodiy jarayonda ishlanadi. Yozuvchi obraz yaratishda, asarda ilgari surilgan g'oya va uning mohiyatini ochib berishga intiladi. U badiiy to'qimasiz ijodiy niyatini yuzaga chiqara olmaydi. To'qima orqali obraz yaratish bevosita yozuvchi psixologiyasi orqali amalga oshiriladi. Adib badiiy to'qimaga ham asosni hayotdan ko'chirishi aniq. Ammo bu bilan inson yoki biror bir voqea-hodisaning barcha xususiyatini boricha o'z asarida ifodalamaydi. Badiiy obraz yaratishda ijodkor hayotiy haqiqatga suyanishi tayin. O'zbekiston Qahramoni I.G'afurov Mirkarim Osimning tarixiy jarayonni qalamga olishida badiiy to'qimaning o'rni xususida fikrlaydi va yozadi: «Mirkarim Osim asarlarida, tarixiy tasavvurlarida fozil va bilimdon, yuksak til madaniyatiga ega bo'lgan ijodkor sifatida ko'rinadi. U tarixiy tavsillarni xayoliy, ammo ayni choqda haqiqatga yaqin manzaralar bilan ularni boyitishga mohirdir. Uning tarixiy voqega singdirilgan "to'qimalari" shu voqeani chiroyli qilish, uni sun'iy suratda ta'sirchan etish, bezatish "zirak taqish" maqsadida emas, ayni shu voqeani boyitish, yanada ibratliroq, yanada jozibaliroq chiqarishga qaratiladi" [8:23].

Mirkarim Osim poetik tafakkur va xayolot mahsuli bo'lgan badiiy to'qimadan asar mohiyatini ochib berishda o'z o'rnida foydalanadi. Adib XVI-XVII asr boshlarida O'rta Osiyodagi siyosiy jarayon orqali o'sha davr ruhini yoritgan "Karvon yo'llarida" nomli qissasini yozadi. Unga adib mashhur Afanasiy Nikitinning sarguzashtlarini asos qiladi. Yozuvchi mazkur davrga oid tarixiy ma'lumotlarni umumlashtirib, O'rta Osiyo va Rossiyaning ijtimoiy hamda siyosiy tuzumi to'g'risida elchilik munosabatlarini aks

ettirgan tarixiy asar bitdi. N.Norqulov va M.Sattorovlarning "Mirkarim Osim" adabiy portretga chizgilarida shunday fikrlar bor. "Mirkarim Osim adib sifatida yozuvchilarimiz ijodida kamdan-kam uchraydigan halol va vatanparvar elchi obrazini, tarixchi sifatida kam o'rganilgan tarixiy davrni mavzu qilib tanlaydi" [5:40].

Yozuvchi asarda tarixiy hodisalarni badiiy to'qilgan voqealar asosida tasvirlaydi. Darhaqiqat, Buxoro xoni Abdullaxon II hukmdorligi davrida Rossiya bilan savdo-sotiq ishlari birmuncha yaxshi yo'lga qo'yilganligi, turli xildagi narsalar bilan oldi-sotdi qilingani, ikkala davlat o'rtasida elchilik munosabatlari o'rnatilgani xususida ma'lumotlar saqlangan. Yozuvchi ijodiy biografiyasiga e'tibor beradigan bo'lsak, Mirkarim Osimning o'zbek xalqi o'tmishini, xususan, xonliklar davrini yaxshi bilishini, uning qalbida milliy ruhning yetakchilik qilishi, o'z millati tarixini qayta jonlantirib xalq qalbiga yaqinlashtirishga bo'lgan urinishlari bilan bog'lash mumkin.

Shu o'rinda yozuvchining ijodiy laboratoriyasiga e'tibor qaratsak, tarixiy asarlarda ilgari surilgan badiiy talqin tarixiy asosga ega ekanligini ko'ramiz. Tarixda M.Osim asaridagi voqea-hodisalar 1675-yil Xoji Farrux elchilik qilgan davrda sodir bo'lgan. Akademik M.Yo'ldoshev tadqiqotida quyidagi mazmundagi ma'lumot keltiriladi: "Podsho Aleksey Mixaylovich zamonida Buxorodan Moskovga 1675-yili Xoji Farrux degan elchi kelishi, qaytishda Xoji Farrux rus elchisi Vasiliy Davudovdan ranjib qolishi haqida ma'lumotlar bor. Chunki Davudov elchining xotini Saltanatni yo'ldan ozdirgan. Xotin Hoji Farruhdan chiqib, Vasiliyga ko'ngil qo'ygandi" [9:42]. M.Osim bu voqeani qayta badiiy talqin qiladi va ijodiy ishlaydi. Tarixni o'quvchilar ko'z o'ngida qayta jonlantiradi.

Adabiyotshunos I.G'afurov Mirkarim Osimning ko'z oldida tarixning qanday jonlanishi xususida quyidagilarni xotirlaydi va eslaydi: "Mirkarim Osim Do'rmonni haddan tashqari suyardi... Kuz oxirlamoqda edi. Noyabrning oyoqlarida Do'rmon bog'lariga kechki qorong'ulik bilan yetaklashib tumanlar tushadi. Yaproqlarini hali to'kib ulgurmagani chinorlar devlar kabi chayqaladi va shovullaydi. Ularni xuddi shovullab tarix so'ylab turgan boboga mengzash mumkin... Tun bag'rida ular salobatli qorayib, ro'yintanlar kabi ko'krak keradilar. Mirkarim Osim ularni tinglashni biladi. Ularning shovullashlarini tushunadi. Ko'z o'ngida shiddatli Jaloliddin namoyon bo'ladi. Temur Malik lochin tusida chinor cho'qqisiga qo'nadi va qiyqiradi. Bu qiyqiriq keksa adibga o'lmas qo'shiq kabi eshitiladi. Uning ko'z o'ngida bag'ri keng sahovbatli zulqudrat Sirdaryo gavdalanadi..." [8:120]. O'z faoliyati davomida tarixiy mavzuda ijod qilgan yozuvchi Mirkarim Osim o'z ijodiy niyatini borliq bilan, tabiatning ko'z ilg'amas inja sirlari orqali his qiladi va yozadi. Yozuvchi ijodiy jarayonda hayotiy materialning